

In memoriam Fratris Ernesti (1942–2002)

Adatok Mezőhegyes és Battonya környékének szárazföldi malakofaunájához

Deli Tamás, Domokos Tamás & Lennert József

Abstract: *Contribution to the Knowledge of the Terrestrial Malacofauna of the Environs of Mezőhegyes and Battonya.* The authors give account the gastropod fauna of a forest and *Granaria frumentum* grassy environment in the vicinity of Mezőhegyes and Battonya.

Key words: mollusca, faunistic, Hungary

Bevezetés

A területre vonatkozó faunisztikai adatokat Kovács Gyula naplójában (Munkácsy Mihály Múzeum, a másolat adattári száma: 2119–1997.), illetve a naplóból átvett adatok beépítésével megjelent Pintér, L., Richnovszky, A. & S. Szigethy, A. (1979), Pintér, L. & S. Szigethy (1979, 1980) faunamunkáiban, illetve Kovács, Gy. (1980) Békés megye malakofaunáját ismertető alapvető munkájában találunk.

A továbbiakban Kovács naplóját, mint alapvető forrást használjuk, amikor 1975-ben, 1977-ben és 1991-ben bejegyzett, az általunk is vizsgált területre vonatkozó gyűjtéseit ismertetjük UTM jelzések megadásával:

DS 92:

- a. Mezőhegyes, úgynevezett 48-as vegyes erdő avarja, 1977. 04. 28. – *Carychium minimum*, *Cepaea vindobonensis*, *Chondrula tridens*, *Cochlicopa lubrica*, *Euomphalia strigella*, *Monacha cartusiana*, *Punctum pygmaeum*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Vittrina pellucida*.
- b. Battonya, Kis-Tompa-pusztá, vakondtúrás, 1991. 04. 09. – *Oxychilus inopinatus*.

ES 02:

- a. Battonya, Száraz-ér partja, 1975. 10. 30. – *Cecilioides acicula*, *Vallonia pulchella*, *Zonitoides nitidus*.
- b. Battonya, Száraz-ér melletti kubik és part a szerb templom mögött, 1977. 04. 28. – *Cochlicopa lubrica*, *Deroceras agreste*, *Succinea elegans*, *Zonitoides nitidus*.

A Munkácsy Mihály Múzeumban Domokos Tamás gyűjtéséből a következő adatok találhatóak meg:

DS 82:

- a. Mezőhegyes, Fűperegpuszta és a város között, vasúti átereszt és környéke a 481 hm-nél, 1986. 04. 24. – *Cepaea vindobonensis*, *Chondrula tridens*, *Cochlicopa lubrica*

la, Granaria frumentum, Helix pomatia, Oxychilus draparnaudi, Truncatellina cylindrica, Vallonia pulchella, Vitrina pellucida.

- b. Mezőhegyes, a Battonyai műút (62-es km) melletti akácos, avar, 1986. 04. 24. *Cecilioides acicula, Chondrula tridens, Cochlicopa lubricella, Granaria frumentum, Punctum pygmaeum, Truncatellina cylindrica, Vallonia pulchella.*

Szintén a DS 82-es UTM négyzetben járt Deli Tamás 1998-ban. Ő a 3-as faszor gyepen gyűjtött a vasút felőli oldalon (1. ábra 3. gyűjtőhely). Adatai abban az 1. táblázatban találhatóak meg; amely a hármásban gyűjtött, 4 biotópra kiterjedő, 1999-ben megejtett gyűjtés eredményeit is tartalmazza.

Módszer

1999. március 17-én végzett kvadrátos gyűjtéseink, amint az 1. ábrából is kiderül, a következő 4 gyűjtőhelyre korlátozódott (a 25×25 cm-es kvadrátok száma a felsorolásban zárójelben található):

DS 82:

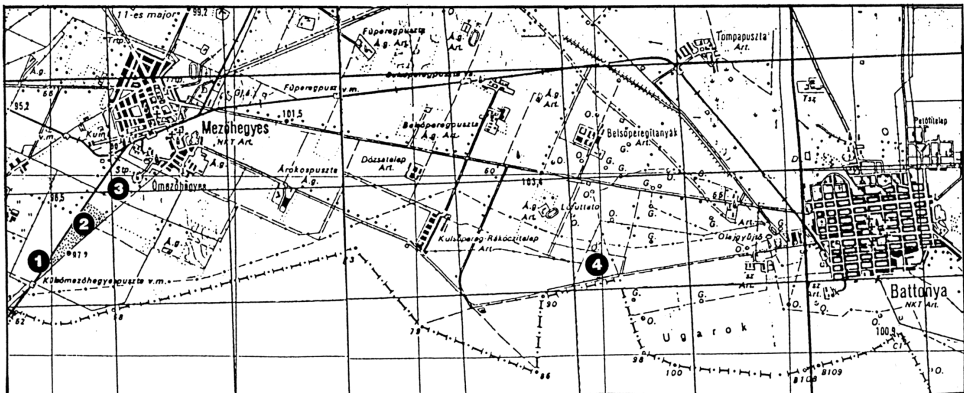
1. Mezőhegyes, 3-as faszor és a vasút zugában található löszgyep. (4)
2. Mezőhegyes, vegyes erdő (akác, juhar, kőris) a 3-as faszor és a vasút között. (8)
3. 3-as faszor melletti löszgyep (*Salvio-Festucetum rupicolae*) a vasút felőli oldalon. (4)

DS 92:

4. Battonya, Csanádpalotai út a határ közelében, szennyesínfüves löszgyep. (8)

A gyűjtött molluskumos anyagot a szárazválogatás módszerével szeparáltuk. A fajok elnevezésénél Pelbárt, J. (2000) nomenklaturáját használtuk fel. A meghatározást követően elkészítettük a malakofauna kvantitatív tabelláját (1. táblázat)

Az 1. táblázat adatainak felhasználásával számoltuk ki a cönológiai karakterisztikák közül az abundanciát (A – db/m²), a konstanciát (C – %) és a dominanciát (D – %). E szerkezeti karakterisztikák (2. táblázat) segítségével hasonlítottuk össze az egyes gyűjtőhelyek fajállományát.

Eredmények és azok diszkussziója

1. Amint az 1. táblázatból is kitűnik a mintákból – a szokásnak megfelelően – néhány fosszilis faj is előkerült. Sorolva: *Bithynia leachi* (*operculum*), *Helicopsis striata*, *Succinea oblonga*, *Vertigo pygmaea*. E rövid listácskából kitűnik, hogy vízi, nedvestérszíni és szárazföldi fajok keverékével van dolgunk. Evidens, hogy a talaj infúziós löszön képződött. Mivel a *Helicopsis striata* az Ős-Maros partidűne vonulatainak egyik indikátora (Domokos, T. 2000a), felbukkanása nem meglepő.

2. A gyűjtőterületünkön a recens taxonok száma eléri a 20-at (1. táblázat). Legnagyobb a diverzitás az erdőtől Ny-ra fekvő gyepen (16 faj), s legkisebb a Csanádpalotai út melletti gyűjtőterület szennyesinfüves gyepén (12 faj). Ezen nem lehet csodálkozni, hiszen az 1. számú gyűjtőhelyen az erdő közelségének köszönhetően az erdőssztyepp fajok (*Aegopinella minor*, *Cepaea vindobonensis*, *Helix pomatia*) is megjelennek. Az ökológiai fajcsoportok (Ložek, V. 1964) arányait vizsgálva megállapítható, hogy a várakozásnak megfelelően a sztyepp-nyitott terület – xerofil fajcsoport közel 60%-os részesedésű, az erdőssztyepp és a mezofil fajok aránya pedig egyformán 16%. A mezofil *Deroceras reticulatum* és a hygrofil *Deroceras laevis* kizárólagos erdei felbukkanása nem annyira meglepő, mint a nedvestérszíni *Carychium minimumé* a 3. gyűjtőhelyen (1. táblázat – Deli T.). (Itt jegyezzük meg, hogy a *Carychium minimumot* Kovács, Gy. (1980) a mezőhegyesi 48-as erdőben már 1977-ben megtalálta.)

A továbbiakban ki szeretnénk emelni a sztyepp fajok közül az *Abida frumentum* Körös-Maros közti újabb előfordulásait. E faj őslénytani, faunisztikai értékein kívül érdemes még kiemelni a héj morfo-hőmérő módszerben betöltött szerepét (Domokos, T. & Fűköh, L. 1984, Sóllymos, P. & Domokos, T. 1999, Sóllymos, P., Sümege, P. & Domokos, T. 2002).

Az abundancia értékek tekintetében viszonylag nagy különbségek adódnak az egyes gyűjtőhelyek között. A mezőhegyesi 1. és 3. mintavételi helyen gyűjtött anyag összevonásával nyert értékek igen kiugróak: 22 606 db/ m². Ez igazán akkor szembetűnő, ha Bába 1976 Nagytatár-sánccon *Salvia-Festucetum rupicolae* társulásban tapasztalt 456 db/m²-es, és Domokos, T. (2000b) kardoskúti Fehér-tó közvetlen környékén *Artemiseo-Festucetum pseudovinae* asszociátumban nyert megközel 3385 db/ m²-es értékével vetjük össze.

A konstanciákat áttekintve általánosságban megállapítható, hogy az *Abida frumentum*, *Truncatellina cylindrica*, *Vallonia costata* és *pulchella* 100%-os. Ha külön vizsgáljuk a mezőhegyesi és battonyai gyepeket, akkor a kép kissé változatosabb. Mezőhegyesen a *Cochlicopa lubricella* és a *Pupilla muscorum*, Battonyán a *Monacha cartusiana* is feliratkozik a 100%-os konstanciájú fajok közé.

Egyértelmű, hogy a vizsgált pontokon a *Vallonia costata* a domináns faj (Mh. – 23,23%, B. – 27,3%). Mindkét esetben heterocönózisról beszélhetünk; hiszen Mezőhegyesen a *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Truncatellina cylindrica*, *Cochlicopa lubricella*, *Abida frumentum*; illetve Battonyán a *Vallonia costata*, *Vallonia pulchella*, *Truncatellina cylindrica*, *Abida frumentum* dominanciája kétszámjegű értéket ér el. (A maradék fajcsoporton belül a dominancia %-a fajonként néhány %-tól néhány ezred %-ig tart.) Szembetűnő, hogy a nagy abundanciájú fajok egyúttal nagy konstanciájúak is.

A Bevezetésben taglalt faunisztikai előzményekhez képest nem sok újdonság került elő. Csúpan az *Aegopinella minor*, *Cochlicopa lubricella*, *Deroceras laevis*, *Deroceras reticulatum*, *Helicella obvia*, *Pupilla muscorum* előfordulása érdemel említést. Plauzibilis viszont a nedvestérszíni *Oxyloma elegans*, *Zonitoides nitidus* hiánya; hiszen a gyepek, illetve a száraz erdő

nem képes adaptálni a nagyobb nedvesséigényű fajokat. A *Cochlicopa lubrica* és *lubricella* szétválasztása átmeneti alakok miatt néha problematikus.

Irodalom

- Bába, K. (1976): Néhány alföldi gyeptípus és a nagytatársánci löszgyep összehasonlító malakológiai vizsgálata – A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményeiből 2: 93–100.
- Domokos, T. (2000a): A *Helicopsis striata* (O. F. Müller 1774) Körös-Maros közti előfordulásával és védelmével kapcsolatos gondolatok - Malakológiai Tájékoztató 18: 85–90.
- Domokos, T. (2000b): Adatok a kardoskúti Fehér-tó közvetlen környékének recens Mollusca-faunájához, ökológiai és cönológiai viszonyaihoz – Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. 24: 297–315.
- Domokos, T. & Fűköh, L. (1984): A *Granaria frumentum* (Draparnaud 1801) héjmorfológiája a klímavizsgálatok tükrében (Gastropoda: Chondrinidae) – Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. 6: 137–145.
- Kovács, Gy. (1980): Békés megye Mollusca-faunájának alapvetése – A Békés Megyei Múzeumok Közleményei (Békéscsaba) 6: 51–84.
- Ložek, V. (1964): Quartärmollusken der Tschechoslowakei – Rozpravy U. u. G. 31: 1–374.
- Pelbárt, J. (2000): Magyarország recens Mollusca faunájának tudományos név szótára. Grafon Kiadó. Nagykovácsi.
- Pintér, L., Richnovszky, A. & S. Szigethy, A. (1979): A magyarországi recens puhatestűek elterjedése – SOOSIANA (Suppl. I.)
- Pintér, L. & S. Szigethy, A. (1979): Die Verbreitung der rezenten Mollusken Ungarns: Neunach-weise und Berichtigungen, I. – A magyarországi recens puhatestűek elterjedése: kiegészítések és helyesbítések, I. – SOOSIANA, 7: 97–108.
- Pintér, L. & S. Szigethy, A. (1980): Die Verbreitung der rezenten Mollusken Ungarns: Neunach-weise und Berichtigungen, II. – A magyarországi recens puhatestűek elterjedése: kiegészítések és helyesbítések, II. – SOOSIANA, 8: 65–80.
- Sólymos, P. & Domokos, T. (1999): A possible connection between macroclimata and shell morphometry of *Granaria frumentum* (Draparnaud 1801) (Gastropoda, Chondrinidae) – Malakológiai Tájékoztató 17: 75–82.
- Sólymos, P., Sümegei, P. & Domokos, T. (2002): A héj morfo-hőmérő módszer és alkalmazásai a paleoökológiában – Földtani Közlöny 132 (különszám): 257–263.

DELI, Tamás
Gyomaendrőd
Móricz Zs. u. 2.
H-5500
E-mail: tdofo@freemail.hu

DOMOKOS, Tamás
Munkácsi M. Múzeum
Békéscsaba
Széchenyi u. 9.
H-5600

LENNERT, József
Békéscsaba
Haász L. u. 2/4.
H-5600